

ATATÜRK'ÜN SÖYLEMLERİNDE KÜLTÜR VE İÇ SİYASET (1923-1938)

Hikmet DEMİRCİ*

Özet

Dünya imparatorlukları için önemli tarihi dönüşümlerinden biri I. Dünya Savaşı'dır. Özellikle bu dönemin iki önemli imparatorluğundan biri olan Çarlık Rusya devrimle sona ererken; Türkiye'de Osmanlı'nın yıkılışı ve bağımsızlık savaşı ardından ulus devlet inşası terakki ve tekamülle gerçekleşti. Kurucu lider Gazi Mustafa Kemal, özellikle 1928 yılından itibaren kültür problemleriyle ilgilenerek siyaseti kültür bağlamında değerlendirdi. Onun liderliğinde, kültürel terakki ve tekamül ile tam bağımsız, milli, çağdaş bir devlet ve toplum ön görüldü. Bu dönemde Gazi Mustafa Kemal, kültür problemlerine milliyetçi, halkçı, laik, devletçi ve inkılapçı bakış açısıyla çözüm yolları aradı.

Bu çalışma, Atatürk'e ait kültür tanımları ve söylemleri üzerinden iç siyasette gerçekleştirdiği, öğretim birliği, çağdaş hukuk sistemi, kadın hakları, yazı ve dil reformu, modern tarih anlayışı, millet mektepleri ve halk evleri açma gibi devrim hareketlerinin bir değerlendirmesidir. Atatürk'ün kültür reformlarıyla çağdaş bir toplum ve devlet yapısına yönelik uygulamaları içselleştiren bir yönü vardır. Çalışmada onun kültür alanında gerçekleştirmek istediği çağdaş Türk devleti ve toplumunu, cesur tavır ve söylemleriyle inşa ettiği görülür. Bu çalışmanın yöntemi, eleştirel söylem analizidir. Bu yöntemle kültürel sorunların dil kullanımı içinde nasıl vücut bulduğu, inşa edildiği ve meşrulaştırıldığı arşiv ve kaynaklardaki bağlamlarıyla analiz edildi. Sonuç olarak, Atatürk'ün sosyo-bilişsel analizde problemleri ortaya koyması, amacını belirlemesi ve problemlere çözüm odaklı yaklaşması yine söylemlerine yansımıştır. Atatürk yalnız fikirleriyle değil, hareket ve faaliyetleriyle Türk milli kültürünü, bilişsel (cognitif), normatif (davranış) ve maddi boyutuyla bütüncül olarak geliştirmek istemiştir.

Anahtar Sözcükler: Gazi Mustafa Kemal, Söylem, Kültür, İç Siyaset, Eleştirel, Bilişsel.

* Doç. Dr. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, Kahramanmaraş/ Türkiye, hdemirci@ksu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-8756-5909>.

CULTURE AND DOMESTIC POLITICS IN ATATURK'S DISCOURSES (1923-1938)

Abstract

One of the important historical transformations for world empires is World War I. Especially as Tsarist Russia, one of the two main empires of the period, ended with the revolution; in Turkey, after the collapse of the Ottoman Empire and the war of independence, the nation-state emerged with progress and evolution. Ghazi Mustafa Kemal, the founding leader, was engaged in cultural issues and examined politics in the perspective of culture, particularly since 1928. A completely independent, national, modern state and society with cultural progress and evolution was foreseen under his leadership. In the period, it is seen that Ghazi Mustafa Kemal sought solutions to cultural problems with his nationalist, populist, secular, statist and revolutionary aspects.

The paper is an evaluation of Ataturk's cultural definitions and discourses in domestic politics, the unity of education, the contemporary legal system, women's rights, writing and language reform, modern understanding of history, opening national schools and public houses. Ataturk has an aspect that internalizes cultural reforms and practices for a contemporary society and state structure. In the paper, it is seen that he built the modern Turk state and society, which he wanted to realize in the field of culture, with his brave attitudes and discourses. The study was prepared based on the critical discourse analysis method. With the critical discourse analysis, how cultural problems were embodied, constructed, and legitimized in the use of language will be analyzed with their context in archives and sources. As a result, Ataturk's revealing the problems in socio-cognitive analysis, determining his purpose and approaching the problems with a solution-oriented approach were also reflected in his speeches and discourses. Ataturk wanted to develop the Turk national culture holistically, with its cognitive, normative (behavior) and material dimensions, not only with his ideas, but also with his actions and activities.

Keywords: Ghazi Mustafa Kemal, Discourse, Culture, Internal Politics, Critical, Cognitive.

1. GİRİŞ

Osmanlı'nın yıkılışı ve bağımsızlık savaşı ardından milli devlet inşası adım adım gerçekleşti. Gazi Mustafa Kemal, kazanılan zaferlerle Türkiye'de 1923 yılında bağımsız Türkiye Cumhuriyeti'ni meydana getirdi. Mustafa Kemal, bu tarihten itibaren siyasi, sosyal ve kültürel reformlarla modern Türkiye Cumhuriyeti'nin oluşturmak için önemli adımlar attı. Mustafa Kemal, özellikle 1928 yılından itibaren siyasetten uzaklaşarak kültür sorunlarıyla ilgilendi. O, kültürel terakki ve tekamülle gerçekleştirilen tam bağımsız, milli, çağdaş bir devlet ve toplum ön görerek kültür sorununa çözüm yolları aradı. Türkiye Cumhuriyeti'nin kültür sorunlarına çözümünü ifade eden kavramlar; tekamül, terakki, tam bağımsızlık ve çağdaşlaşmadır. Tekamül, olgunlaşma ve gelişim, evrim anlamlarında kullanılırken; terakki, adım adım gelişme ilerleme ve yükselme amacını taşımaktadır. Tam bağımsızlık ise herhangi bir erk veya devletin hakimiyetinde değil, kendi siyasi bağımsızlığı ve milli kültürünü inşa etme sürecidir. Çağdaşlaşma, düşünme biçimi ve devlet kurumları açısından, milli kültür çerçevesinde çağın gerektirdiği yaşama biçimine geçme ve geçebilmeyi de ifade etmektedir. Bu kavramlarla bütünleşen Atatürk, Türk milletini çağdaş medeniyet düzeyine erdirmeyi, hatta dünya kültürünü aşmayı amaç edindi.¹ O, kültür kökenlerini Avrupa dışında arama gayreti içine girdiği, bu anlayışla Türklerin anayurdunun, kökenlerinin ve kültürel kodlarının Türkistan'da aranması gerektiğine inandı. Türk tarihi, Türk dili ve Türk kültürünü araştırmak amacıyla Türk Dil Kurumu'nu, Türk Tarih Kurumu'nu ve Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ni kurdu. Bu kurumlar, Türk kültür devriminin önemli somut adımlarıydı.

Atatürk'ün kültür alanında gerçekleştirmek istediği çağdaş Türk devletini ve toplumunu cesur, akılcı, milli tavır, söylem ve reformlarıyla inşa ettiği görülür. Bu çalışmada, Atatürk'ün söylemleri üzerinden iç siyasette gerçekleştirdiği öğretim birliği, çağdaş hukuk sistemi, kadın hakları, yazı ve dil reformu, modern tarih anlayışı, millet mektepleri ve halk evleri açma noktasındaki devrimleri eleştirel söylem analiziyle değerlendirildi. Eleştirel söylem analizi, iktidar, erk, hakimiyet konularının içeriğini liderler, resmi yazılar ve gazetelerde inceleyen söylem çözümlemesi yöntemidir.² Bu yöntemle kültürel sorunların Atatürk'ün dil kullanımını içinde nasıl vücut

¹ Utkan Kocatürk, *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2005, s. 205.

² T. Van Dijk, *Critical Discourse Analysis*. D. Schiffrin, D. Tannen, & E. H. Hamilton (Ed). *In the Handbook of Discourse Analysis* (ss. 352-372), Oxford: Blackwell Publishing 2003, s. 355.

bulduğu, inşa edildiği ve meşrulaştırdığı arşiv ve kaynaklardaki bağlamlarıyla değerlendirildi. Eleştirel söylem analiziyle Atatürk'ün kültür alanındaki uygulamaları ve politikalarının söylemlerinden hareket edilerek anlam, değer ve içerik oluşturuldu. Analizler, anlamların oluşum dinamiklerini tespit etmenin yanı sıra ideolojik bir yöne de sahiptir. Atatürk'ün konuşma ve söylemleri üzerinden sosyo-bilişsel analizde problemleri ortaya koyması, amacını belirlemesi ve problemlere çözüm odaklı yaklaşması analizlere yansımıştır.

Çalışmada, Gazi Mustafa Kemal'in 1923- 1938 yılları arasında milli kültür ve iç siyaset sahalarında gerçekleştirdiği devrimleri ve faaliyetleri söylemleri esas alınarak incelenmiştir. İnceleme makro ve mikro yapısal olarak; konu başlıkları, beklentiler ve beklentilerin oluşum süreçleri, sözcükler, cümleler, kelimelerin seçimi ve retorik açıdan ele alınmıştır. 1923-30 yılları arasında kültür çalışmaları, tamamen inkılap hareketine dönüşmüşken, medeni toplumun temel adımları siyasi anlamda atılmıştır. 1930 sonrasında ise milli ve çağdaş bir iç kültür politikası izlenmiştir. 1923 tarihinde gerçekleşen Türk İktisat Kongresi aslında bir dönüm noktasıdır. Burada devletin yönetim şekli daha ortaya konulmamışken, liberal ekonominin takip edilmesiyle devlet yönünü Batı'ya çevirdiğini göstermiştir. 1929 yılı ise kırılma noktasıdır, bu dönemde Mustafa Kemal, Dünya Ekonomik Krizi ile yeni bir ekonomi politikası izleyerek devletçi milli bir ekonomi kalkınma planı izlemiştir.³

Atatürk, 1923-1927 yılları arasında Türkiye'nin rejimini Cumhuriyet olarak belirledikten sonra Cumhuriyet'in temellerine ait politik ve yasal düzenlemelerin yer aldığı dönemde siyaset alanında aktif rol oynadı. 1928'lerden itibaren kısmen aktif siyasetten çekildiği, çağdaş Türkiye'nin 'yeni insanı'nda ulus-devlet yurttaşını ortaya çıkarmak istediği yıllar oldu. Harf devrimiyle başladığı bu evrede her ne kadar 1929 Dünya Ekonomik krizi çıktıysa da Türkiye için ekonomik, sosyal ve kültürel ivme kazandığı dönem başladı. Başlangıç evresi Harf devrimi olmak üzere 1928 yılından itibaren kültür sorunlarına değindi. 1928 sonrası iç politikayı ve yönetimi İsmet İnönü'ye; orduyu ise Fevzi Çakmak'a devretti.⁴ Bu dönemde Mustafa Kemal, Türk devletine ve halkına milli, laik, çağdaş bir karakter vermek amacıyla yeni tasarılar ve reformlar hazırladı.

³ Komisyon, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2004, s. 321-324.

⁴ Zafer Toprak, **Atatürk- Kurucu Felsefenin Evrimi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2020, s. 5-6.

2.1923-1938 YILLARI ARASINDA ATATÜRK'ÜN SÖYLEMLERİNDE KÜLTÜR VE İÇ SİYASETİN MAKRO VE MİKRO YAPIYA GÖRE ÇÖZÜMLENMESİ

Çalışmada, Gazi Mustafa Kemal'in sosyokültürel reformları ile iç siyaseti şekillendirdiği somut politikaları, 1923-1938 yılları arasındaki onun belli başlı nutuk ve söylemleri esas alınarak incelenmiştir. İncelemede makro yapısal olarak tematik, şematik ve ardalın bağlam bilgisinde kültür kavramı ve kültüre bakışı, öğretim birliği, çağdaş hukuk sistemi, kadın hakları, yazı ve dil reformu, modern tarih anlayışı, millet mektepleri açma noktasındaki görüşleri; mikro yapıda ise retorik söylemin içeriği ve ikna etme motivasyonu ve yaratıcılığı ele alınmıştır.

3. ATATÜRK'ÜN KÜLTÜR ANLAYIŞI

Afet İnan'dan aktarılan Atatürk'ün kültür tanımı ve medeniyete bakışı şu şekildedir:

“Medeniyetin ne olduğunu başka tarif edenler vardır. Bence medeniyeti kültürden ayırmak güçtür ve lüzumsuzdur.” şeklinde ifade ederek;

*“Kültür; bir insan cemiyetinin a) devlet hayatında b) fikir hayatında yani ilimde, içtimaiyatta ve güzel sanatlarda, c) iktisadi hayatta yani ziraatta, sanatta, ticarete kara, deniz ve havaya ait ulaşım işlerinde yapabildiği şeylerin bileşkesidir.”*⁵

Kültür kavramı çerçevesinde milleti ise 1923 yılında *“dil, kültür ve ülkü birliği ile birbirine bağlı vatandaşların oluşturduğu siyasal ve sosyal bir birlikdir.”*⁶ şeklinde tanımlamıştır.

4 Aralık 1923 tarihinde İstanbul Halkı ve Cumhuriyet başlıklı Tercüman-ı Hakikat Başmuharririne verdiği demeçte;

*“...Memleket behemal asri, medenî ve müteceddit olacaktır. Bizim için bu, hayat davasıdır. Bütün fedakârlığımızın semere vermesi buna mütevakıftır. Türkiye, ya yeni fikirler mücehhez, namuslu bir idare olacaktır, veyahut olmayacaktır. Halk ile temasım vardır. O saf kitle, bilmezseniz, ne kadar teceddüt taraflarıdır.”*⁷

⁵ Afet İnan, **M. Kemal Atatürk'ten Yazdıklarım**, MEB, İstanbul 1971, s.43.

⁶ Afet İnan, **Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazıları**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2000, s.28.

⁷ **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri**, TTK, Ankara 1997, C III, s. 94.

30 Ağustos 1924 tarihinde Atatürk, Başkomutanlık Meydan Savaşı'nın İkinci yıldönümünde Dumlupınar'da yaptığı konuşmada ise;

“Efendiler, milletimizin hedefi, milletimizin mefkuresi bütün cihanda tam manasıyla medeni bir heyet-i ictimaiyye olmaktadır. Bilirsiniz ki, dünyada her kavmin mevcudiyeti, kıymeti, hakk-ı hürriyet ve istiklali, malik olduğu ve yapacağı medeni eserlerle mütenasiptir. Medeni eser vücuda getirmek kabiliyetinden mahrum olan kavimler, hürriyet ve istiklallerinden tecrid olunmaya mahkumdurlar. Tarih-i beşeriyet baştan başa bu dediğimi teyid etmektedir. Medeniyet yolunda yürümek ve muvaffak olmak şart-ı hayattır. Bu yol üzerinde tevakkuf edenler (duraklayanlar) veyahut bu yol üzerinde ileriye değil geriye bakmak cehl ve gafletinde bulunanlar, medeniyet-i umumiyenin huruşan (taşkın) seli altında boğulmaya mahkumdurlar.

Efendiler, medeniyet yolunda muvaffakiyet teceddüde vabestedir. İctimai hayatta, iktisadi hayatta, iktisadi hayatta ilim ve fen sahasında muvaffak olmak için yegane tekamül ve terakki yolu budur. Hayat ve maişete hakim olan ahkâmın, zaman ile tagayyür, tekamül ve teceddüdü zaruridir. Medeniyetin ihtiraları, fennin harikaları, cihanı tahavvülden tahavvüle (değişimden değişime) duçar ettiği bir devirde, asırlık köhne zihniyetlerle, maziperestlikle muhafaza-i mevcudiyet mümkün değildir.

Efendiler, son sözlerimi münhasıran memleketimizin gençliğine tevcih etmek istiyorum.

Gençler! Cesaretimizi takviye ve idame eden sizsiniz. Siz almakta olduğunuz terbiye ve irfan ile, insanlık meziyetinin, vatan muhabbetinin, fikir hürriyetinin en kıymetli timsali olacaksınız. Ey yükselen yeni nesil! İstikbal sizindir. Cumhuriyeti biz tesis ettik, onun i'la (yükseltecek) ve idame edecek sizsiniz.”⁸

28 Ağustos 1925 yılında İnebolu'da yaptığı konuşmada;

“Efendiler, Türkiye Cumhuriyetini tesis eden Türk halkı medenidir. Tarihte medenidir, hakikatte medenidir. Fakat ben sizin öz kardeşiniz, arkadaşınız, babanız gibi medeniyim diyen Türkiye Cumhuriyeti halkı; fikriyle, zihniyetiyle medeni olduğunu ispat ve izhar etmek mecburiyetindedir. Medeniyim diyen Türkiye Cumhuriyeti

⁸ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C II, s. 188-189.

halkı aile hayatıyla, yaşayış tarzıyla medeni olduğunu göstermek mecburiyetindedir. Velhasıl medeniyim diyen, Türkiye'nin, hakikaten medeni olan halkı başından aşağıya vaz'ı haricisiyle dahi medeni ve mütekamil insanlar olduğunu fiilen göstermeğe mecburdurlar.”⁹

1 Kasım 1934 Dördüncü Dönem Dördüncü Toplanma Yılı'nın açılış konuşmasında;

“Kültür işlerimiz üzerine, ulusça gönüllerimizin titrediğini bilirsiniz. Bu işlerin başında da Türk tarihini, doğru temelleri üzerine kurmak, öz Türk diline, değeri olan genişliği vermek için candan çalışılmakta olduğunu söylemeliyiz. Bu çalışmaların göz kamaştırıcı verimlere ereceğine şimdiden inanabilirsiniz.

Arkadaşlar! Güzel sanatların hepsinde, ulus gençliğinin ne türlü iletilmesini istediğinizi bilirim. Bu yapılmaktadır. Ancak bunda en çabuk en önde götürülmesi gerekli olan Türk musikisidir. Bir ulusun yeni değişikliğinde ölçü, musikide değişikliğe alabilmesi ve kavrayabilmesidir. Bugün dinletmeye yeltenilen musiki yüz ağartacak değerde olmaktan uzaktır. Bunu açıkça bilmeliyiz. Ulusal, ince duyguları, düşünceleri anlatan, yüksek deyişleri, söyleyişleri toplamam, onları bir gün önce, genel son musiki kurallarına göre işlemek gerektir. Ancak bu güzeyde Türk ulusal musikisi yükselebilir, evrensel musikide yerini alabilir. Kültür İşleri Bakanlığının buna değerince özen vermesini, kamunun da bunda ona yardımcı olmasını dilerim.”¹⁰

4 Şubat 1935 tarihli seçim beyannamesinde ise,

“Ulusal birlik, ulusal duygu, ulusal kültür en yüksekte göz diktiğimiz idealdir. Yüksek ve inkılapçı bir kültür seviyesine varmak için, önümüzdeki yıllardan daha çok emek vereceğiz. Müspet bilimlerin temellerine dayanan, güzel sanatları seven, fikir terbiyesinde olduğu kadar beden terbiyesinde kabiliyeti artmış ve yükselmiş olan erdemli, kudretli bir nesil yetiştirmek, ana siyasamızın ana dileğidir.”¹¹

⁹ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C II, s. 219.

¹⁰ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C I, s. 394.

¹¹ ‘Milletvekili Seçimi Dolayısıyla Millete Beyanname’, Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri, C IV, TTK, Ankara 1991, s. 641.

9 Mayıs 1935 tarihinde CHP Dördüncü Büyük Kurultayını açarken yaptığı konuşmada,

*“Kültürel ve sosyal alanda başardığımız işler, Türkiye Cumhuriyeti'nin ulusal çehresini, kesin çizgileriyle ortaya çıkarmıştır. Yeni harfleri, ulusal tarihi, öz dili, ar, ilimsel müzik ve teknik kurumlarıyla kadını, erkeği her hakta eşit, modern Türk sosyetesini bu son yılların eseridir.”*¹²

Mustafa Kemal Atatürk'ün 1 Kasım 1935 tarihli beşinci dönem birinci toplanmasındaki konuşması,

*“Türk ülkesi içinde köylere varıncaya kadar küçük büyük bütün şehirlerimizin birer genlik ve bayındırlık görevi olması önde tuttuğumuz amaçlardandır. Türk'e ev ve bark olan her yer sağlığın, temizliğin, güzelliğin, modern kültürün örneği olacaktır. Devlet kurumları yanında, doğrudan doğruya bu işlerle ilgin olan urayların bu görüş ve düşünüşle çalışmalarını istiyorum. Urbayların Devlet merkezinde toplanişı bu isin sonucu değil başlangıcıdır. Bir de arkadaşlar! Köylümüzün genlik düzeyinin yükselmesi tedbirlerine daha geniş ölçüde devam edeceğiz. Aydın sayımlar! Kültür kınavımızı, yeni ve modern esaslara göre, teşkilatlandırmaya durmadan devam ediyoruz. Türk tarih ve dil çalışmaları, büyük inanla beklenen ışıklı verimlerini şimdiden göstermektedir. Ulusal musikimizi, modern teknik içinde yükseltme çalışmalarına, bu yıl daha çok emek verilecektir. Ulusal kültür için pek lüzumlu olduğu gibi, arsiulusal ilgiler bakımından da yüksek de geri belli olan radyo işine önem vermeniz çok yerinde olur Sevgili arkadaşlarım! İşlerimiz çoktur, geniştir, önemlidir. Fakat, başarılacağına sarsılmaz güvenim vardır. Çünkü, Kamutay vatan severliğin, çalışkanlığın, tedbirde isabetin ideal örneğidir. Kamutay, yurdun korunması, onun bayındırlığı için en yüksek ulusal ilham ve kudret kaynağıdır.”*¹³

3.1. MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'ÜN SÖYLEMLERİ ÜZERİNDEN KÜLTÜR ANLAYIŞININ MAKRO YAPISAL DEĞERLENDİRMESİ

3.1.1. Tematik Değerlendirme

¹² Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C 1, s. 398.

¹³ TBMM Zabıt Ceridesi, C 6, s. 3.

Tematik yapıda cümlelerin vurgu yapılan özelliklerini ortaya çıkarmaktır. Bu değerlendirmelerde paragrafların girişinde veya sonunda verilmektedir.¹⁴ Gazi Mustafa Kemal, Osmanlı'nın son döneminde yapılan kültür ve medeniyet kavramı ile bu iki kavramı farklı tanımlayanları lüzumsuz bir tartışma içinde olduklarını ifade etmiştir. Bu tanımıyla kültürü tek bir noktadan değil, siyasi, düşünce, sanat ve ekonomik alanda yapılan işlerin sonucu olarak gördüğünü ifade etmektedir. O, tek yönlü bakış açısı değil milli olarak çok yönlü bakış açısının toplumu bütünleştirdiğine dikkat çekmektedir. Aynı zamanda kültür – medeniyet kavramları arasındaki anlam kargaşasına son vererek kültürü medeniyetin içinde ele almıştır. Bu söylemleriyle Mustafa Kemal, kararlığını ortaya koyarak milli kültürün gelişimini, Türk milleti için bir yol olarak belirlemiş, halkına inanan bir lider olarak halkıyla birlikte değişimi istediğini, topyekûn değişim kararlığının toplumun desteğine bağlı gerçekleştirerek ve onların da yenilik taraftarı olduğunu vurgulamıştır. Daha 1923 yılının başlarında millet olarak hedefin sadece medeni bir toplum olma yolunda ilerleyeceğini belirten Mustafa Kemal, burada halkına medeni bir toplum olma hedefi göstererek medeni olmayan toplumların tarih sahnesinden silineceğini de belirterek tarihten dersler vermiştir. Mustafa Kemal, halkına inandığı gibi halkını da cesaretlendiren, gençlere güvenen bir liderdir. Yine söylemleriyle milletine devletin koruculuğunu, şefkatini ve kucaklayıcılığını göstererek onlara hitap noktasında baba, kardeş veya arkadaş tabirlerini kullanmıştır. Atatürk'ün amacının milli kültür ve bu kültürü geliştirmek ülküsü içinde olduğunu, bu ülkünün pozitif bilimlere dayanan, sanatsal yönü güçlü ve zihniyet boyutunda olduğu gibi davranış ve maddi boyutta da güçlü nesiller yetiştirmek idealini taşımaktadır. 1935 yılına gelindiğinde ise Mustafa Kemal, kültür ve sosyal alanda başarılı reformlarla Türkiye Cumhuriyeti'nin kısa sürede milli kültürünü ortaya koyduğunu, modern Türk toplumunu başarı ile çok kısa sürede ortaya çıkardığını ifade etmektedir. Son söyleminde ise Atatürk, artık medeni bir toplum olma yolunda köylere kadar bayındırlık hizmetlerinin verileceğini, Türk'ün yaşadığı her yerin dönemin şartlarına uygun modern tarzda iyileştirileceğini vurgulamaktadır. Milli kültürün, yeni ve çağdaş bir tarzda teşkilatlanacağını, bu konuda siyasi olarak milletin iradesi olan parlamentonun da vatanın medeni tarzda değişmesini destekleyeceğine işaret etmektedir. O, 1923-1935 yıllarında

¹⁴ İbrahim Emre Günay, "Van Dijk'in Eleştirel Söylem Analizi Bağlamında Azerbaycan ve Ermenistan Arasındaki Savaşa İlişkin Le Monde ve Le Figaro'da Kullanılan Haber Başlık ve Girişlerinin Analizi", *Aksaray İletişim Dergisi*, C 4, S 1, Ocak 2022, s. 53.

kültür alanındaki söylemlerinde, birinci aşamada bir hedef belirlediğini, Türk milletini medeni toplum seviyesine çıkaracağını, bu konuda halkın desteğine ihtiyaç duyduğunu, halkıyla birlikte adım adım başarıya ulaşıldığını ifade etmektedir.

3.1.2. Şematik Değerlendirme

Şematik yapıda olayın, durumun veya kavramın sunumu, sonucu, ardalın ve bağlam bilgisini içermektedir. Şematik değerlendirmede ana olayların sunumu, bağlam, tarih, sözlü tepki ve yorumlardan oluşmaktadır.¹⁵ Mustafa Kemal kültürle ilgili konuşmalarını önemli toplantılarda ve halka seslenerek ifade ettiği görülmektedir. Kültür ile söylemlerinde halkçı, devletçi, inkılapçı ve milliyetçi Mustafa Kemal'i görmek mümkündür. Onun kültür tanımı ve kültürü geliştirme noktasında üç önemli safha devlet, fikir ve ekonomi alanları vurgulanmaktadır. Mustafa Kemal, bölgesel yaptığı konuşmalarda bütün Türk milletine mesaj vermiştir.

3.1.3. Ardalan ve Bağlam Bilgisi

Ardalan ve bağlam bilgisi, olayların, durumların veya kullanılan kavramların sosyal ve politik yönünü işaret etmektedir. Bu olay, durum veya kavramların kullanımı dönem içinde değişime uğrayabilir.¹⁶ Bu konuşmalarından en önemlisi İnebolu'da yaptığı konuşmadır, burada şapka ve kılık- kıyafet konusuna temas ederek dış görünüşün altında yatan esas gerçeğin şekilcilikten öte batı medeniyetini tercih anlayışıdır. Mesela bu dönemde yaptığı konuşmalardan bir gün sonra memurlara şapka zorunlu kılınmıştır. Bu zorunluluktan sonra 25 Aralık 1925 tarihinde kanun çıkartarak şapkayı Türk milletinin resmi başlığı yapmıştır. 2 Eylül 1925'te tekke, zaviye ve türbelerin kapatıldığını ilan etmiştir. Şapkadan sonra 3 Aralık 1934'te kılık-kıyafet düzenlemesini gerçekleştirmiştir.¹⁷ Bütün bu söylemlerinde laik ve modern devleti destekleyen politikalar benimsemiştir.

4. HARF DEVRİMİ, LATİN HARFLERİ, DİLDE SADELEŞME, TARİH ÇALIŞMALARI VE MİLLET MEKTEPLERİ

Cumhuriyet'in ilk döneminde 1 Kasım 1928 tarihinde gerçekleşen harf devrimi, hedeflenen kültür değişiminin yolunu açan önemli noktalardan biri idi. Başlangıçta her ne kadar Arap harflerinin değişimi, Latin harflerine geçiş

¹⁵ Günay, agm., s. 54.

¹⁶ Günay, agm., s. 57.

¹⁷ Komisyon, age., s. 255-259.

gibi reformlar gündemde tutulmuşsa da geri planında kültürel açılım bulunuyordu. Bu kültürel açılımın ilk önemli çıktısı ise Türkiye'nin 18. yüzyıldan beri Batı ile olan inişli çıkışlı ilişkisini düzenlenmesi, artık Batı'nın bir hedef olarak belirlenmesidir. Osmanlı aydını yaklaşık iki yüz yıl boyunca asrileşmek, muasırlaşmak, çağdaşlaşmak, modernleşmek ve benzeri kavramlar altında Batı'ya yönelse de; aynı zamanda sadece Batı'nın siyasi ve askeri yayılcılığının yanı sıra kültürel yayılcılığına da karşı koymak durumundaydı. Gelecek için *muasır medeniyet* olarak Batı gösteriliyordu. Bu nedenle uygarlık olarak Batı eksenini izleniyor, Batı kültür normlarına geçişin topluma yeni bir ivme kazandıracağı bekleniyordu. Bu bağlamda Cumhuriyet döneminde harf devrimi, Batı'ya açılan pencereydi.¹⁸ Latin harflerine geçiş, Cumhuriyetle başlayan ulus egemenliğine dayanan yeni bir devlet yapısı, halkla hem yönetsel hem de çağdaş yeni bir sürecin başladığını göstermekteydi. Aynı zamanda devleti dinsel temellere oturtan hilafeti kaldırarak, inanç özgürlüğünü güvence altına alan laik bir düzene geçildi. İktidar, Tanrı katından halka indirildi, 'laiklik' kavramı benimsenerek önce Cumhuriyet Halk Partisi programına, ardından 1937'de anayasaya kondu.¹⁹ Böylece Arap harflerinden Latin harflerine geçiş, aslında laikliğin de önemli göstergelerinden biriydi. 1930'larda Türkiye'nin sınıfsız bir toplum olduğu, milli devlet olma yolu siyasi çevrelerin yanı sıra birçok düşünür tarafından da savunuldu. Mustafa Kemal'in dil reformu, laikliğin, halkçılığın ve hatta milliyetçilik ilkeleri sonucunda hareket ettiğini göstermekteydi.

Cumhuriyet döneminde Gazi Mustafa Kemal, milli mücadele döneminin ardından ilk kez Türk İktisat Kongre'sinde alfabe konusu gündeme getirmişti. Alfabe konusunun gündeme gelmesiyle İslam dünyası ile bağlarını koparmak amacıyla ortaya çıkarılan bir hamle olarak tartışılmaya başlanmış, o dönemin bu fikri kongre başkanı Kazım Karabekir Paşa tarafından kesin bir dille reddedilmişti. Mustafa Kemal ise alfabe noktasında beklemenin doğru olduğunu düşünmüştü, çünkü çevresindeki kurmayları tarafından farklı olarak değerlendirilen ve tepkileri üzerine çekecek bir davranıştı. Aslında karşı çıkanlar olduğu gibi Abdullah Cevdet, Falih Rıfkı ve Yunus Nadi, Kılıçzade Hakkı Bey ve Hüseyin Cahit bey tarafından Latin alfabesine geçme noktasında Kazım Karabekir'den farklı düşünüyorlardı, şiddetle Karabekir'i eleştiriyorlardı. 1924 yılında TBMM bütçe görüşmelerinde ise konu tekrar gündeme taşınmış, Şükrü Saraçoğlu ise

¹⁸ Toprak, *age.*, s. 296.

¹⁹ Toprak, *age.*, s. 270.

yaptığı konuşmada okuma-yazma oranının %2 civarında olduğunu, bunun sorumlusun da Arap harfleri olduğunu ifade etmiştir.²⁰

Cumhuriyet'in kurulması ve inşası noktasında Türkiye'de harf devrimiyle Türkçe'nin kullanımı noktasında önemli adımlar atılmasındaki neden ise alfabe birliğinin olmamasıydı. Türkiye'de gayri Müslim çevrelerde de Türkçe kullanılsa da bir alfabe birliği bulunmuyordu. Mesela Ortodoks unsur Türkçeyi Grek alfabesiyle yazıyor; Ermeniler ise Ermeni harfleriyle yazıya dökülen Türkçe kullanıyorlardı. Osmanlı'da asli unsur Müslümanlar ise bin yıla yakındır Arap harfleriyle Türkçe yazıyorlardı. Osmanlı döneminde Tanzimat sonrasında çoğu kez Arap alfabesinin kendi bünyesi içinde dönem dönem çözüm aranmıştı. Mesela, Şemseddin Sami, Arnavutlar için Latin alfabesini düzenlemişti. Azerbaycan'da Ahundzade, Kiril ve Latin alfabesi karışımı önerilerde bulunmuştu. Türk Dili'nin sekiz sesli harfe ihtiyacı olduğu halde, Arap Alfabesinde ancak üç sesli harf vardı. Harf Devrimi, Türk diline uygun harf kullanımı Cumhuriyet döneminin gündeme getirdiği temel devrimlerden biriydi. Geçmiş kültür normlarından Cumhuriyet'e özgü yeni kültür normlarına geçişi ifade ediyordu. Bu bağlamda Harf Devrimi bir sonuç değil, aslında bir nedendi. Yola çıkılırken iki ayrı heyetin kurulmasına karar verilmişti. Bunlardan ilki Talim ve Terbiye Heyeti, diğeri Dil Heyeti idi. Dil Heyeti'nin görevi yazım ve dil bilgisi kurallarını belirlemektir. Talim ve Terbiye Heyeti ise kısa sürede faaliyete geçirildi. Dil Heyeti ise bir türlü kurulamamıştı. Atatürk 1928 yılı başında kararını vermiş ve Latin harfleri sorununun incelenmesi için bir komisyon kurulmasını istemişti.²¹

Cumhuriyet dönemi birleştirici olmayı hedefliyordu. O, laiklik esası üzerine kurulu bir birlikteliği ülke çapında uygulamaya koydu, *tevhid* anlayışıyla birlik olmayı ilke edindi. Tevhid, ulus devlet inşasında kilit işlev gören sözcük oldu. 'Tevhid-i Tedrisat', 'Tevhid-i adalet' ve 'tevhid-i meskukat' eğitimle başlayan sürecin adalette ve ekonomiyle devam etmesini hedefledi. 3 Mart 1924 eğitimde birlik için dönüm noktası oldu. *Tevhid-i Tedrisat Kanunu* ile bütün eğitim, Eğitim Bakanlığı'na bağlandı. Osmanlı'nın dini esaslara dayalı geleneksel medrese anlayışı ve sıbyan mektepleri kaldırıldı. Keza cemaat mektepleri ve yabancı okullarda bundan böyle müfredat açısından kendi mütevellî heyetlerine değil, Maarif

²⁰ Seda Bayındır Uluskan, **Atatürk'ün Sosyal ve Kültürel Politikaları**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2010, s. 191-192.

²¹ Toprak, **age.**, s. 295- 297.

Vekâlet'ine sorumlu oluyorlardı. Atatürk inkılabının ve reformlarının en önemli yönü Osmanlı döneminden kalan ikilikleri ortadan kaldırmaya yönelikti. Bu anlamda Türkiye'de mektep ve medrese eğitimindeki ikiliği ortadan kaldırarak modern ve çağdaş bir eğitim sistemi belirlemişti. Medreseler yerine İmam ve Hatip okulları, İstanbul Üniversitesi'nde İlahiyat Fakültesi açıldı. 1928 yılında devletin dini İslam olduğu maddesi anayasadan çıkartılarak okul programlarından din öğretimi 1930 yılında şehir okullarından, 1933 yılında ise köy okullarından kaldırıldı. Yine 1928 yılında Arapça ve Farsça dersleri kaldırıldı. Tevhid-i Tedrisat Kanunu, Mustafa Kemal hilafeti kaldırarak, tedrisatın tevhidi, Şer'iyeye ve Evkaf vekaletinin ve Şer'iyeye mahkemelerinin kaldırılması, türbelerin, tekke ve zaviyelerin seddi, falcılık ve üfürükçülük gibi birtakım mesleklerin yasak edilmesi, Türk Medeni Kanunu'nun kabulü, Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nda dine ait maddelerin kaldırılması gibi birbirinden önemli ve Türkiye'yi modern laik bir devlet haline getiren önemli safhalardı. Eğitimde birliğin ardından 'tevhid-i adalet' geldi. Laik batı ülkelerinden uyarlanan kamu ve özel hukuk mevzuatıyla hukuk alanında da bu tür birlik sağlandı.²² Bu yeni kanunlar Medeni kanun idi. Batılı hukuk sistemlerini alarak ve Türk ihtiyaçlarına adapte ederek, diğerleri üzerinde çalıştılar. Türkiye'de yeni borçlar, ticaret, deniz ticareti, ceza, hukuk ve ceza yargılama usulleri kanunlarına ve onları uygulayan bir yargı sistemine sahip oldu.²³ Eğitim ve hukuk alanında devrimler ilk evreye özgüydü. İkinci evrede ise kültür eksenli devrimler gündemdeydi. Bunlarında başında harf devrimi gelmişti.²⁴

Harf Devriminden kısa süre sonra Millet Mektepleri kuruldu. 3 Kasım 1928 tarihinde Harf Devrimiyle ilgili mevzuat kabul edildi. 11 Kasım 1928 tarihli Resmi Gazete'de Milli mekteplere dair çıkarılan kararda; Milli Mektep Teşkilatı'nın iki türlü olduğu, bu mekteplere gidecek kişilerin okuyamaz olmaması, vatandaşların, Türk harfleriyle okuyup yazmayı öğrenmelerine mahsus dört aylık bir eğitimi kapsayacağı ifade edilmiştir. Eski Arap harfleriyle okuyup yazan ancak Türk harflerini bilmeyen vatandaşların Türk harfleriyle okuyup yazmalarını sağlamak amacıyla iki aylık bir dönemi içermektedir. Her Türk kadın ve erkek vatandaşı bu teşkilatın üyesi olduğu bildirilmiştir. Millet mekteplerinde derslerin bir

²² İhsan Sungu, "Tevhidi Tedrisat", **Bellekten II**, S 7/8, s. 397.; Toprak, **age.**, s.294; Niyazi Berkes, **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2003, s. 533.

²³ Bernard Lewis, **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1991, s. 273.

²⁴ Toprak, **age.**, s.294.

saatten az olmaması istenmiştir.²⁵ 1 Ocak 1929'da da Millet Mektepleri açılmaya başladı. Ülkede yaygın ve belirli program dahilinde Latin harflerini benimsetme çabası içine girildi. Burada Atatürk'ün etkin bir rolü vardı. Atatürk karizmatik bir kimlikte, başkumandandı, büyük rehberdi, reisti. Şimdi ise “başöğretmen” olmuştu. 25 Ağustos 1928 tarihinde toplanan Öğretmenler Birliği Dördüncü Kongresi'nde öğretmenler, Atatürk'ün açtığı bu yolda sebatla çalışacaklarına ant içtiler. Bu arada Atatürk, yeni harflerin benimsetilmesi için yurt gezilerine çıktı. Trakya, Tekirdağ, Çanakkale, Maydos'a gitti, Karadeniz kentlerini dolaştı. Orta Anadolu'da Latin harflerinin propagandasına girişildi; sokaklarda, dükkanlarda, gazinolarda halk bir nevi sınava tabi tutuldu. Belediyelerde, meydanlarda kara tahta başında ders verildi.²⁶

Gazi Mustafa Kemal, başöğretmen sıfatıyla yurt gezilerine çıktı, tahta başında yeni Türk alfabesini öğretmeye başladı. Dinî çağrışımı olan Arap harfleri bırakılarak laik anlayışın yarattığı Latin harflerine geçti. Arapça ve Farsça derslerinin kaldırılması, dilde sadeleştirme süreci mili kültüre dönüşün ifadeleriydi. Cumhuriyetin ‘yeni insanı’ ve devletin inşası kültür devrimiyle gerçekleşecekti. Bu arada ülkenin dünü antropoloji, arkeoloji ve tarih yazımıyla yeniden kurgulanacak, yurttaşın geçmişiyle övüneceği ve geleceğe umutla bakabileceği bir tarih anlayışı gündeme geldi. 1930'lu yıllarda iktisat politikasında farklı bir modele yönelirken aynı zamanda başlatılacak olan kültür devrimiyle Cumhuriyet'in yeni insanı inşa edilecekti.²⁷ Batı'da Türk tarihi ve kültürü hakkında yapılan araştırmalar ve ileri sürülen yanlış bilgiler de Türkoloji çalışmalarının hızlanmasında önemli bir etkidir. Batı'nın Türk Dünyası'na olan bakış açısının değiştirilmesi, var olan yanlış bilgilerin ve izlenimlerinin çürütülmesi için Türk kültürünün ilmi metotlarla Türk araştırmacılar tarafından araştırılması istenmiştir. Bu amaçla Türkiyat Enstitüsü, 12 Kasım 1924 tarihinde İstanbul Darülfünunu'na bağlı olarak M. Fuat Köprülü tarafından kuruldu.²⁸ 30'lu yıllarda yine kültür devrimi devamı sayılabilecek dil ve tarih alanında yepyeni açılımlar gerçekleştirildi.

Bin yıla yakın bir kültürel birikimin ve geleneğin parçası olan Arap harfleri ve rakamları Cumhuriyet'in modernist anlayışıyla bağdaşmıyordu.

²⁵ Resmi Gazete, 11.11. 1928, s. 2-4.

²⁶ Toprak, age., s. 298-299.

²⁷ Toprak, age., s.11.

²⁸ Uluskan, age., s. 184.

Bu doğrultuda Meclis, 24 Mayıs 1928 günü beynelmilel erkamın (Rakamların) Kabulü gerçekleşti, 1 Haziran 1928'den itibaren yeni rakamlar kullanılmaya başladı. Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında kanun tasarısı 11 maddeden oluşuyordu. Kanun 1 Kasım günü Meclis'te kabul edildi ve 3 Kasım günü Resmi Gazete'de yayımlandı. 1 Ocak 1929 tarihine kadar bütün devlet dairelerinde ve özel kurumlarda Latin harflerine geçilecekti. Bu tarihten itibaren Türk basılacak kitapların Türk harfleriyle basılması zorunlu kılınmıştır. Eski yazı ile dilekçeler 1 Haziran 1929'a kadar kabul görecekti. Gazete, dergi, reklam ve benzeri yazılar 1 Aralık 1928'den başlayarak yeni harflerle çıkarılacaktı. 30 Kasım'da gazeteler son kez eski harflerle basıldı.²⁹

18 Eylül 1924 tarihinde Rize'de gelişen medreselerin açılmasını isteyen müftüler hakkındaki konuşması;

“Başvekil İsmet Paşa Hazretleri'ne

Bugün Rize'den ayrıldığım sırada Rize ve Pazar (Atina) müftülerinin temsil ettiği bir hoca heyeti, bütün memleket ve civar halkı önünde kapattırılan medreselerin açılmasını dilekçeyle talep ettiler. Dilekçeyi okuduktan sonra çok kızdım. Yüksek ve şiddetli bir sesle kendilerinin azarladım ve memleketin, milletin şimdiki kadar felaketi sebeplerinin kendileri olduğunu işaret ettim. 'Mektep istemiyorsunuz! Halbuki millet onu istiyor. Bırakınız, artık zavallı millet, bu memleketin evlatları yetişsin. Medreseler açılmayacaktır. Millete mektep lazımdır, diye bağırdım. Bütün halk ve mektep talebesi 'brova!' sesleri ve heyecanlı alkışlarla karşıladılar. Hocaları çok olan bu muhitte ilim ve irfan teşkilatımızın süratle faaliyete başlaması pek lüzumludur. Burada Osman Ağa'nın oğlu İsmail Bey, yirmi bin liralık bir mektep binası yaptırmak üzere imiş. Bunu taltif ederek, işin hızlandırılmadı ve hemen eğitim aletlerini göndermek ve fazla alaka göstermek suretiyle, halkın taassuba karşı gösterdiği fiili tezahüre karşılık vermek icap eder.”³⁰

Gazi Mustafa Kemal Kastamonu'da Cumhuriyet Halk Fırkası binasında 30 Ağustos 1925 tarihinde yaptığı konuşma;

“Efendiler ve ey millet, iyi biliniz ki, Türkiye Cumhuriyeti şeyhler, dervişler, müritler, mensuplar memleketi olamaz. En doğru, en hakiki

²⁹ Resmi Gazete, 1. 11. 1928, s. 921; Toprak, age., s. 299- 300.

³⁰ Atatürk'ün Bütün Eserleri, C XVII, s. 25.

tarikât, tarikât-ı medeniyedir. Medeniyetin emir ve talep ettiğini yapmak insan olmak için kafidir. Rûesa-yı tarikât bu dediğim hakikati bütün vuzuhiyle idrak edecek ve kendilerinden derhal tekkelerini kapatacak, müritlerinin artık vasıl-ı rûşt olduklarını elbette kabul edeceklerdir.”³¹

Gazi Mustafa Kemal 5 Kasım 1925 tarihinde Ankara Hukuk Fakültesi'nin açılışında yaptığı konuşmada;

“Senelerden beri devam eden Türk inkılâbı, mevcudiyetinin ve zihniyetini, hayatı içtimaiyenin mebnası olan yeni esastı hukukiye de tespit ve teyit etmek çaresine tevessül etmiştir. Türk inkılâbı nedir? Bu inkılap, kelimenin vehleten ima ettiği ihtilal manasından başka, ondan daha vâsi bir tahavvülü ifade etmektedir. Bugünkü devletimizim şekli, asırlardan beri gelen eski şekilleri bertaraf eden en mütekmil tarz olmuştur....Yeni hukuk esaslarından, yeni ihtiyacımızın talep ettiği kanunlardan bahsederken ‘her inkılabın kendisine mahsus müeyyidesi bulunmak zaruridir.’ Beyhude bir sitem temayülünden nefsimi tahzir ederek, fakat Türk milletinin muasır medeniyetin vasıflarından ve feyizlerinden müstefid olmak için laakal üç yüz seneden beri sarfettiği gayretlerin ne kadar elemli ve ıstıraplı mevanı karşısında heba olduğunu kemali teessür ve intibahla göz önüne alarak söylüyorum....Köhne hukukun ve müntesiplerinin matbaanın memleketimize girmesine müsaade etmeleri için üç yüz sene müşahede ve tereddüt etmelerine ve leh ve aleyhte pek çok kuvvet ve kudret sarf etmelerine ıztırar hasıl olmuştur. Büyük Millet Meclisinde hakimiyetin bilakaydü şart millette olduğunu ifade eden kanunun teklif ettirdiğim zaman, bu esasın Kanunu Esasi Osmaniye mugayeterinden dolayı muarız bulunanların başında yine eski ve fazileti ilmiyesi ile milleti işgal eden maruf hukukşinaslar bulunuyordu.....Büsbütün yeni kanunlar vücuda getirerek eski esasat-ı hukukiyeyle temelinden kal etmek teşebbüsündeyiz. Ve yeni esasat-ı hukukiye ile elifbasından tahsile başlayacak bir yeni hukuk neslini yetiştirmek için bu müessesatı açıyoruz.”³²

Gazi Mustafa Kemal Atatürk 9-10 Ağustos 1928 tarihinde Sarayburnu'nda yazı inkılabı hakkında konuşmada;

³¹ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C II, s. 224.

³² Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C II, s. 248-249.

“Sevgili kardeşlerim,

Huzurunuzla ne kadar bahtiyar olduğumu izah edemem. Duyduklarımı tek kelimelerle ifade edeceğim:

Arkadaşlar! Bizim ahenktar, zengin lisanımız yeni Türk harfleriyle kendini gösterecektir. Asırlardan beri kafalarımızı demir çerçeve içinde bulundurarak, anlaşılmayan ve anlamadığımız işaretlerden kendimizi kurtarmak, bunu anlamak mecburiyetindediniz. Anlamadığınızın asarına yakın zamanda bütün kainat şahid olacaktır. Bunu kat'iyetle eminim. Yeni Türk alfabesiyle yazdığım bu notları bir arkadaşa okutacağım, dinleyiniz. Atatürk notlarını Bolu Mebusu Falih Rıfki Atay'a vererek okuttu: İstanbul halkını bu geceki içtimama beni iştirak ettirdiğiniz için çok teşekkür ederim. Her zaman, her yerde olduğu gibi, bu gece burada da halk ile karşı karşıya geldiğim anda, büyük, azametli bir kuvvetin tesiri altında kaldığımı duydum.

Bu kuvvet nedir? Türk harfleri, Türk içtimai heyetini teşkil eden yüksek insanların, kalb membalarından yükselen hislerin, arzuların, heyecanların, kasdlerin (niyetlerin), bir noktada, bir hedefte, bir gayede birleşmesidir.

Çok işler yapılmıştır, ama bugün yapmağa mecbur olduğumuz son değil, lakin çok lüzumlu bir iş daha vardır. Yeni Türk harflerini çabuk öğrenmelidir. Vatandaşa, kadına, erkeğe, hamala, sandalciya öğretiniz. Bunu vatanseverlik ve milliyetperverlik vazifesi biliniz. Bu vazifeyi yaparken düşününüz ki, bir milletin, bir heyet-i ictimaiyyenin yüzde onu, okuma yazma bilir, yüzde sekseni, bilmez nevidendir. Bundan, insan olanlar utanmak lazımdır.

Bu millet utanmak için yaratılmış bir millet değildir; iftihar etmek için yaratılmış, tarihini iftiharla doldurmuş bir millettir. Fakat milletin yüzde sekseni okuma yazma bilmiyorsa bu hata bizde değildir. Türk'ün seciyesini anlamayarak kafasını birtakım zincirlerle saranlardadır. Artık mazinin hatalarını kökünden temizlemek zorundayız. Hataları tashih edeceğiz. Hataların tahsis olunmasında bütün vatandaşların faaliyetini isterim. En nihayet bir sene, iki sene içinde bütün Türk heyet-i ictimaiyyesi yeni harfleri öğreneceklerdir. Milletimiz yazısıyla, kafasıyla bütün alem-i medeniyetin yanında olduğunu gösterecektir.”³³

³³ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C II, s. 272.

Mustafa Kemal 23 Ağustos 1928 tarihinde yaptığı konuşmada,

*“Tekirdağlı vatandaşların daha şimdiden yeni Türk harflerini yazıp okumayı hemen öğrenmişlerdir diyebilirim. Memurların kaffesini bizzat imtihan ettim. Sokaklarda ve dükkanlarda halk ile temaslar yaptık. Arap harfiyle hiç yazmak okumak bilmeyenlerin Türk harfleriyle derhal ünsiyet etmiş olduklarını gördüm.”*³⁴

Kasım 1928 tarihli meclis konuşması;

“Aziz arkadaşlarım; Büyük Türk Milletine onun bütün emeklerini kısır yağın çorak yol haricinde kolay okuma yazma anahtarı vermek lazımdır. Büyük Türk Milleti cehaletten az emekle kısa yoldan ancak kendi güzel ve asil diline kolay uyan böyle bir vasıta ile stıyrlabilir. Bu okuma yazma anahtarı ancak Latin esasından alınan Türk alfabesidir. Basit bir tecrübe Latin esasından Türk harflerinin, Türk diline ne kadar uygun olduğunu şehirde ve köyde yaşı ilerlemiş Türk evlatlarının ne kadar kolay okuyup yazdıklarını güneş gibi meydana çıkarmıştır.

*Efendiler; Türk harflerinin kabulü ile hepimize, bu memleketin bütün vatanım seven yetişkin evlâtlarına mühim bir vazife teveccüh ediyor, bu vazife; milletimizin kamilen okuyup yazmak için gösterdiği şevk ve aşka bilfiil hizmet ve yardımlırdır etmektir, Hepimiz, hususi ve umumi hayatımızda rasgeldiğimiz okuyup yazma bilmeyen erkek, kadın her vatandaşımıza öğretmek için tehalük göstermeliyiz, bu milletin asırlardan beri hallolunamayan bir ihtiyacı birkaç sene içinde tamamen temin edilmek, yakın ufukta gözlerimizi kamaştıran bir muvaffakiyet güneşidir. Hiçbir muvaffakiyetin hatları ile kıyas kabul etmeyen bu muvaffakiyetin heyecanı içindeyiz. Vatandaşlarımızı cehaletten kurtaracak bir sade muallimliğin vicdani hazzı mevcudiyetimizi işba etmiştir. Aziz arkadaşlarım; yüksek ve ebedi yadigarlarımızla büyük Türk milleti yeni bir nur alemine girecektir.”*³⁵

Sadri Maksudi'nin 1930 yılında ‘Türk Dili İçin’ adını verdiği eserin başına konmak üzere Gazi Mustafa Kemal şöyle bir metin yazdı:

“Milli his ile dil arasındaki bağ çok kuvvetlidir. Dilin milli ve zengin olması milli hissin inkişafında başlıca müesserdir. Türk dili,

³⁴ Atatürk Söylev ve Demeçleri, C III, s. 121-122.

³⁵ TBMM Zabıt Ceridesi, C V, s. 4-5.

*dillerin en zenginlerindedir; yeter ki bu dil, şuurla işlensin. Ülkesini, yüksek istiklalini korumasını bilen Türk milleti, dilini de yabancı boyunduruğundan kurtarmalıdır.*³⁶

17 Şubat 1931 tarihinde Adana Türk Ocağı ziyaretinde yaptığı konuşmada,

*“Milliyetin çok belirgin niteliklerinden biri dildir. Türk milletinin diyen insan, her şeyden önce ve behemal Türkçe konuşmalıdır. Türkçe konuşmayan bir insan Türk düşüncesine bağlı olduğunu iddia ederse, buna inanmak doğru olmaz.”*³⁷

Türkiye’de Millet mektepleriyle birlikte ele alındığında Harf Devrimi kültür devrimi için gerekli taban dönüşümleri gerçekleştirmişti. 1 Kasım 1932 tarihli konuşmada,

*“İçtimaî hastalıklar ile mücadele faaliyetini arttıracamız. Millî kültürün her çığırda açılarak yükselmesini Türk Cumhuriyetinin temel dileği olarak temin edeceğiz. Türk dilinin, kendi benliğine, aslındaki güzellik ve zenginliğine kavuşması için, bütün devlet teşkilâtımızın, dikkatli, alâkalı olmasını isteriz.”*³⁸

Maarif Vekili, Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu ile Atatürk, 1 Kasım 1936 tarihinde Beşinci Dönem ikinci toplanma yılı Meclis açış söylevinde bu iki kurumla ilgili olarak şunları söylüyordu:

“Başlarında kıymetli Maarif Vekilimiz bulunan, Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu’nun, her gün yeni hakikat ufukları açan, ciddi ve devamlı mesaisini takdirle yad etmek isterim. Bu iki ulusal kuruluşun, tarihimizin ve dilimizin, karanlıklar içinde unutulmuş derinliklerini, dünya kültüründeki analıklarını, redd olunmaz ilmi belgelerle ortaya koydukça yalnız Türk Milleti için değil, ve fakat bütün ilim alemi için, dikkat ve intibahı çeken, kutsal bir vazife yapmakta olduklarını emniyetle söyleyebilirim. Tarih Kurumu’nun Alacahöyük’teki yaptığı kazılar neticesinde meydana çıkardığı beş bin beş yüz senelik maddi Türk tarih belgeleri, cihan kültür tarihini yeni baştan tetkik ve tamik ettirecek mahiyettedir. Birçok Avrupalı alimlerin iştirakiyle toplanan, son Dil Kurultayı’nın ışıklı neticelerini

³⁶ Toprak, age., s. 305.

³⁷ Zeynep Korkmaz, **Atatürk ve Türk Dili- Belgeler**, TDK, Ankara 1992, s. 191.

³⁸ **TBMM Zabıt Ceridesi**, C 10, s. 3.

*bizzat görmüş olmakla çok mutluyum. Bu ulusal kurumların az zaman içinde, ulusal akademiler halini almasını temenni ederim. Bunun için çalışkan tarih ve dil alimlerimizin, dünya ilim alemince tanınacak orijinal eserlerini görmekle bahtiyar olmamızı dilerim.*³⁹

*“Arkadaşlar; milletin başlıca bir işi olarak, bu mevzuda ısrar etmeyi lüzumlu görüyorum. Sanat ve teknik mekteplerine rağbet artmıştır. Bunu sevinçle söylerken, her türlü teşviki arttırmak lazım olduğunu da ilave etmek isterim. Yüksek tahsil için, Ankara Üniversitesini tesis etmek yolunda, Tıp fakültesine de başlayarak, yeni ve en külfetli hamlenin atılmasını dilerim. Güzel sanatlara da alakanızı yeniden canlandırmak isterim. Ankara’da bir Konservatuvar ve bir Temsil akademisi kurulmakta olmasını zikretmek, benim için bir hazdır. Güzel sanatların her şubesi için, Kamutayın göstereceği alaka ve emek, milletin insani ve medeni hayatı ve çalışkanlık veriminin artması için, çok tesirlidir.”*⁴⁰

Mustafa Kemal’in desteği ile Türk Ocakları, ilk dönem dediğimiz 1923-1931 yılları arasında dönemin milletvekilleri ve devlet adamlarının desteğiyle dil, kültür ve cumhuriyetin değerleri noktasında halkın aydınlatılmasında önemli bir yere sahiptir. 1931 yılında Türk Ocakları’nın kapatılması ardından 1932 yılında Halk evleri açılmıştır. Halk evleri de Türk Ocakları ile aynı amaca hizmet etmiştir. Bu iki kültür kurumu arasındaki fark ise milliyetçilik anlayışındaki farklılıklardır. Türk Ocakları ilk günlerden itibaren PanTürkist fikirlerden hiç kurtulamamıştır. Halk evleri ise daha çok halkçılık çerçevesinde milliyetçilik fikri etrafında örgütlenmiştir.⁴¹ 20 Temmuz 1935 tarihinde Türk Dili Araştırma Kurumu dilde sadeleşme hakkında önemli bir çalışma yaptı. Kurum ilk başta 48 tane Osmanlıca kelimenin Türkçe karşılıklarını buldu ve bu listenin tamamlanmasıyla gazete ve mecmuaların sadece bu Türkçe kelimeleri karşılıklarının kullanma kararı alındı. Belediye-Uray, Şehir Meclisi-Şar Kurulu; Belediye Riyaseti-Şarbaylık; Belediye Reisi- Şarbay;Müşteşar-Yönetger gibi.⁴² Halk evleri, dil ve alfabe çalışmaları, Atatürk’ün çağdaş kültürü benimsetmek, halkı eğitmek, milli birlik ve beraberlik duygusunu güçlendiren, yeni rejimi halka

³⁹ Atatürk Söylev ve Demeçleri, C I, s. 405.

⁴⁰ TBMM Zabıt Ceridesi, C 13, s. 4.

⁴¹ Uluskan, age., s. 42.

⁴² Ayın Tarihi, S 20, Temmuz 1935, s. 4; Uluskan, age., s. 225.

benimsetmek gibi önemli görevleri yerine getiren bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.1. MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'ÜN SÖYLEMLERİ ÜZERİNDEN HARF DEVRİMİ, LATİN HARFLERİ, DİLDE SADELEŞME, TARİH ÇALIŞMALARI VE MİLLET MEKTEPLERİNİN MAKRO YAPISAL ÇÖZÜMLEMESİ

4.1.1. Tematik Değerlendirme

Latin harflerine geçiş aslında Cumhuriyet rejiminin kesinlikle din devleti olmadığını, laiklikle yönetilecek Türk devletine işaret etmektedir. Mustafa Kemal'in İsmet Paşa'ya gönderdiği telgrafta bu durumu net bir dille reddetmiş, yeni eğitim olanaklarının sağlanması için teşvik edilmesini istemiştir. Türk dilinin zenginliğine, hemen öğrenilmesi gerekliliğini bir vatansızlık vazifesi olarak görerek medeniyetin bir sonucu olduğunu da vurgulamıştır. Bu konuda, devletin bütün kurumlarıyla bu işe seferber edildiğini, kısa sürede önemli sonuçlar alınacağını, Latin alfabesinin Türkçeye uygun alfabe olduğunu, halkın bütün kesimleriyle kadın-erkek her vatandaşa farz olduğunu ve bu alfabenin kolaylıkla öğrenileceğine dair inancını ifade etmiştir. Latin harfleri noktasında halkını teşvik eden, heyecanlandıran ve hedef gösteren bir liderdir. Mustafa Kemal, 1928 yılından itibaren alfabe noktasında gelinen başarıyı; ayrıca millet olmanın niteliklerinden en önemlisinin Türk dili olduğunu, Türk dili ile konuşarak Türk düşüncesinin ortaya çıkacağını ifade etmektedir.

4.1.2. Şematik Değerlendirme

Gazi Mustafa Kemal, Latin harfleri, dil ve tarih çalışmaları hakkındaki söylemlerinde halkçı, milliyetçi ve laik anlayışını kesin bir diller ifade ettiği görülmektedir. Bu konudaki çalışmalarında bütüncül, adım adım gelişen ve birbirini destekleyen kararlar ve uygulamalarla başarıya ulaştığını ortaya koymaktadır. Yurt genelinde bu çalışmalara kurumları da katarak sistematik gelişme sağlamıştır.

4.1.3. Ardalan ve Bağlam Bilgisi

Ardalan ve bağlam bilgisi açısından Gazi Mustafa Kemal'in söylemlerine bakıldığında Osmanlı'dan kalma kurum ve anlayışlardaki ikiliklerden kurtulmak isteyen, birlik ve çağdaş bir anlayışla dil kapsamındaki problemlere yaklaşmaktadır. Bu konularda halka bilgilendirme ve halkın içinde bulunduğu bir kapsayıcılıkla olayları ele

almaktadır. Genel söylemlerinde milletin çıkarlarının ön plana alındığı, bu konularda verilen mücadelenin gerekçeleri de açıklanmaktadır.

5.TÜRK KADINI VE EŞİTLİK ANLAYIŞI

Cumhuriyet'in gündeme getirdiği temel dönüşümlerden biri kadının konumuydu. Çağdaş toplum için kadın-erkek ilişkilerinde geleneksel yapının çözülmesini ve eşitliğin yasal düzenlemelerle güvence altına alınması gerekiyordu. Cumhuriyet rejimi, kadından yanaydı, ayrıca toplumsal devrimin en önemli halkasını kadın oluşturmuştu. Cumhuriyetle kadın ve erkek aynı mekanları paylaşacaktı. Mustafa Kemal, çağdaş kadın beklentisinin ilk evresini kadının kamusal alanda görev alma konusuna vermektedir. Mustafa Kemal'in eşi Latife Hanım, kalpakların giyildiği evrede kitlelerin önüne çıkmış bir kadındı. Mustafa Kemal, kadının eve kapatılmasına karşıydı ve Latife Hanımla bunun örneğini vererek yanında toplantılara götürerek onu toplumla buluşturuyordu. Cumhuriyetin erken döneminde spor etkinliklerinde, çay ziyafetlerinde kadın erkek ortak mekanı paylaşmış, dans ise çağdaş toplum anlayışının bir göstergesi olmuştu. Kadın-erkek arasında “müsavat-ı tamme” diye tanımlanan eşitlik anlayışı her ne kadar ikinci Meşrutiyet yıllarında gündeme gelmişse de, uygulaması ve yasalarla güvence altına alınması ancak Cumhuriyetle mümkün olmuştu. Atatürk kadının dilediği mesleği serbestçe icra edebilmesi için her türlü olanağı seferber etmişti. Yükseköğretim ve eğitim olanakları Türk kadınına da tanındı. Cumhuriyet'in genç kızlarının eğitiminde kız enstitülerinin ayrı bir yeri oldu. Biçki dikiş kursları, sanat enstitüleri, artık modern tarzda giyim tarzını oluşturacak, kadınları ve kitleleri giydirecek kurumlardı.⁴³ Sadece sosyal ve kamusal alanlarda değil Türk kadını siyaset alanında da görülmeye başladı. Türkiye'de 1926 yılında Türk Medeni Kanunu ile kadın hakları alanında önemli bir inkılap gerçekleştirildi. Bu kanunla, evlenme, boşanma, miras, hak ve fiil ehliyeti, velayet gibi konularda mutlak bir kadın-erkek eşitliği, tek eşlilik, resmi nikahla kurulan aile kurumları meydana geldi. 1930'da Türk kadınının Belediye seçimlerine katılma, 1934'de milletvekili seçme ve seçilme hakları tanındı.⁴⁴ Kadınların seçme ve seçilme haklarıyla ilgili mevzuat 1930 ve 1934 yıllarında yine Atatürk'ün inisiyatifiyle kabul gördü.

⁴³ Toprak, *age.*, s. 236.

⁴⁴ Komisyon, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2004, s. 95-96.; Toprak, *age.*, s. 241.

Gazi Mustafa Kemal, 31 Ocak 1923 tarihinde İzmir Eski Gümrük binasında halka hitap ederken kadın ve erkeklere aynı anda hitap ederek, kadınların durumu hakkında şu veciz sözleri ifade etmişti:

“Hanımlar, Efendiler! Ben şimdi burada müstahzar bir nutuk irat edecek değilim. Maksadım halkça, kardeşçe hasbihalde bulunmaktır. Bu dakikadaki muhababınız, Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi ve Başkumandan değildir. Sade bir mebus ve sizi çok seven bir hemşeriniz Mustafa Kemal'dir. Binaenaleyh benden neler öğrenmek istiyorsanız serbest olarak sormanızı rica ederim. Bunu müteakip üçü hanım olmak üzere on dokuz kişi tarafından otuz sual irat edilmiştir. İşbu sualler üzerine şu cevapları vermiştir: Binaenaleyh bizim heyeti içtimaiyemiz için ilim ve fen lâzım ise bunları aynı derecede hem erkek hem de kadınlarımızın iktisap etmeleri lazımdır. Malumdur ki, her safhada olduğu gibi hayatı içtimaiyede dahi taksimi vezaif vardır. Bu umumi taksimi vezaif arasında kadınlar kendilerine ait olan vezaifi yapacakları gibi aynı zamanda heyeti içtimaiyenin refahı, saadeti için elzem olan mesaii umumiyeye dahi dahil olacaklardır. Kadının vezaifi beytiyesi en ufak ve ehemmiyetsiz vazifesidir. Kadının en büyük vazifesi analıktır. İlk terbiye verilen yerin ana kucağı olduğu düşünülürse bu vazifenin ehemmiyeti layıkıyla anlaşılır. Milletimiz kuvvetli bir millet olmaya azmetmiştir. Bugünün levazımından biri de kadınlarımızın her hususta yükselmelerini temindir. Binaenaleyh kadınlarımızı da alim ve mütfefennin olacaklar ve erkeklerin geçtikleri bütün derecatı tahsilden geçeceklerdir. Sonra kadınlar hayatı içtimaiyede erkeklerle beraber yürüyerek birbirinin muin ve müzahiri olacaklardır. Efendiler, affedersiniz bir noktayı izah için bir an tevakkuf edeceğim. Efendiler, dediğim zaman hanımefendiler ve beyefendiler demektir. Mucibi suhulet ve hanımlarla efendilerin vahdeti tamamını ifade etmek için bu tarzı hitabı münasip gördüm.

Kasaba ve şehirlerde ecanibin nazarı dikkati en çok şekli tesettür üzerinde tessebbüt ediyor. Buna bakanlar kadınlarımızın hiç bir şey görmediklerini zannediyor. Mamañih icabı din olan tesettür, kısaca ifade etmek lâzım gelirse, denebilir ki kadınların külfetini mucip ve muhalifi adap olmayacak şekli basitte olmalıdır. Seldi tesettür kadını hayatından, mevcudiyetinden tecrit edecek bir şekilde olmamalıdır. Bu sadette son söz olarak diyorum ki, bizi analarımızın adam etmesi lâzım idi. Onlar edebildikleri kadar etmişlerdir. Fakat bugünkü seviyemiz, bugünkü icabat ve ihtiyacı esasıyeye gayri kâfidir. Başka

zihniyette, başka kemalde adamlara muhtacız. Bunları yetiştirecek olan bundan sonraki valdelerdir. Bu maruzatımın istiklâlini, şerefini, hayat ve mevcudiyetini temin ve idame etmeyi umde ittihaz eden yeni Türkiye devletinin esaslarından birini teşkil etmesi lâzımdır ve inşaallah edecektir.”⁴⁵

21 Mart 1923 Konya’da Hilal-i Ahmer Kadınlar şubesinin çay ziyafetindeki konuşmasında şöyle diyordu:

○ *“Hanımlar ve Efendiler; Anadolu kadınının ibraz etmiş olduğu çok ulvi, çok yüksek, çok kıymetli fedakarlıktır. Dünyanın hiçbir yerinde, hiçbir millerinde, Anadolu köylü kadınının fevkinde kadın mesaisi zikretmek imkanı yoktur ve dünyada hiçbir milletin kadını ‘Ben Anadolu kadınınından fazla çalıştım, melerimi halasa ve zafere götürmekte Anadolu kadından daha fazla çalıştım, milletimi halasa ve zafere götürmekte Anadolu kadını kadar himmet gösterdim’ diyemez..... Kadınlarımızı haddi zatında hayatı içtimaiyede erkeklerimizle her vakit yanyana yaşadılar. Bugün değil, eskiden beri, uzun zamanlardan beri, kadınlarımız erkeklerle baş başa, hayatı cidalde, hayatı ziraatte, hayatı maişette, erkeklerimizden yarım hatve geri kalmıyarak yürüdüler.Kimse inkar edemez ki, bu harpte ve ondan evvelki harplerde milletin kabiliyeti hayatiyetisini tutan hep kadınlarımızdır. ... Kadın ve erkek diye iki kısma ayrılmıştır, halbuki bir heyeti içtimaiye aynı gayeye bütün kadınları ve erkekleriyle beraber yürümezse terakki ve temeddün etmesine imkanı fenni ve ihtimali ilmi yoktur. ... Türk kadını ilmi, ahlaki, içtimai, iktisadi hayatta erkek şeriki, refiki, muavin ve müzahiri yapmak yoludur... Çift süren, tarlayı eken, ormandan odunu, keresteyi getiren, mahsulatı pazara götürerek paraya kalbeden, aile ocaklarının dumanını tütüren, bütün bunlarla beraber, sırtıyla, kağnısıyla, kucağında yavrusıyla, yağmur demeyip, kış demeyip cephenin mühimmatını taşıyan hep onlar, hep o ulvi, o fedakar, o ilahi Anadolu kadınları olmuştur. Dinimizin tavsiye ettiği tesettür hem hayata, hem fazilete uygundur. Kadınlarımız şeriatın tavsiyesi, dinin emri mucibince tesettür etselerdi ne o kadar kapanacaklar, ne o kadar açılacaklardı. Tesettürü şer’i, kadınlar için mucibi müşkilat olmayacak, kadınların hayatı içtimaiyede şekli basittedir. Bu şekli basit heyeti içtimaiyemizin ahlak ve adabına mugayir değildir. Tarzı teşebbüsümüzü iftirata*

⁴⁵ Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, s. 88-89.

vardır. Kıyafetlerinde aynen Avrupa kadınına taklit edenler düşünmelidir ki, her milletin kendine mahsus ananesi, kendine mahsus adadı, kendine göre milli hususiyetleri vardır. Hiçbir millet aynen diğer bir milletin mukallidi olmamalıdır. Çünkü böyle bir millet ne taklit ettiği milletin aynı olabilir, ne kendi milliyeti dahilinde kalabilir. Bunun neticesi şüphesiz ki hüsrandır. Bizim tesettür meselesinde nazarı itibare alacağımız şey, bir yandan milletin ruhumu, diğer yandan hayatın icabatını düşünmektir. Tesettürdeki ifrat ve tefritten kurtulmakla bu iki ihtiyacı da temin etmiş olacağız. Tarzı teşebbüsümüzde milletin ruhi ihtiyacını tatmin için, İslam ve Türk hayatını iptidadan bugüne kadar layikiyle tetkik ve etrafiyle tavzih etmeliğimiz lazımdır. Bunu yaparsak görürüz ki, şimdiki tarzı telebbüsümüz ve kıyafetimiz onlardan başkadır, lakin onlardan daha iyidir diyemeyiz. Bizim kadın hayatımızda, kadının tarzı telebbüsünde teceddüt yapmak meselesi mevzubahs değildir....

Şunu ilave edeyim ki, kadınlık meselesinde şekil ve kıyafeti zahiriyye ikinci derecedir. Asıl mücadele sahası, kadınlarımız için şekilde ve kıyafette muvaffakiyetten ziyade, asıl muzaffer olunması lazım gelen saha nur ile, irfan ile, fazilet-i hakikiyye ile tezeyyün ve tecehhüz etmektir (zenginleşmiş ve donanmış olmaktır). Ben muhterem hanımlarımızın Avrupa kadınlarının dununda kalmayacak, bilakis pek çok cihetlerde onların fevkine çıkacak nur irfanda tecehhüz edeceklerine (donanmış olacaklarına) katiyyen şüphe etmeyen ve suret-i katiyyede emin olanlardanım...’’⁴⁶

9 Mayıs 1935 tarihinde CHP Dördüncü Büyük Kurultayını açarken yaptığı konuşması,

○“Yeni harfleri, ulusal tarihi, öz dili, ar, ilimsel müzik ve teknik kurumlarıyla kadını, erkeği her hakta eşit, modern Türk sosyetesini bu son yılların eseridir.”⁴⁷

5.1. MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'ÜN SÖYLEMLERİ ÜZERİNDEN TÜRK KADINI VE EŞİTLİK ANLAYIŞININ MAKRO YAPISAL ÇÖZÜMLEMESİ

5.1.1. Tematik Değerlendirme

⁴⁶ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C II, s. 152-156.

⁴⁷ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C I, s. 398.

Gazi Mustafa Kemal, 1923 yılından itibaren söylemlerinde Türk kadınına da yer vermektedir. Bu konuşmalarında Türk kadının ilk görevinin analık olduğunu ancak Türk Cumhuriyeti'nde kadının her hususta kendini yetiştirmesini, her alanda yükselmesi gerektiğini, erkeklerle birlikte eşit sorumluluk taşıdıklarını vurgulamaktadır. Türk kadının alim, münevver olmaları gerektiğini erkeklerle eşit şartlarda eğitim alacaklarını, ifade etmektedir. Kadının geleneksel kıyafetleri sebebiyle yabancıların gözünde cahil olarak görüldüklerini ancak Türk kadınının böyle olmadığını ifade etmektedir.

5.1.2. Şematik Değerlendirme

Gazi Mustafa Kemal yaptığı konuşmalarda kadınları erkeklerden ayırmamış, 1926'da Türk Medeni Kanunu ile çağdaş dünyada Türk kadınına önemli haklar vermiştir. 1930'lu yıllara gelindiğinde ise sadece aile ve kamusal alanlarında verdiği hakların yanı sıra siyasi alanda da Türk kadınına görmek istemiştir. 1930'lu yıllarda Türkiye'de kadının toplumsal ve siyasi alanda kazanımları dünyaya örnek olmuştur. Gazi Mustafa Kemal, Türk kadınının kıyafetleri noktasında yenilik yapma niyetinde olmadığını, kılık kıyafet meselesinin ikinci derecede önemli bir konu olduğunu kadının eğitimi, aydın ve alim kadınların olmasının çok daha önemli olduğunu ifade etmektedir.

5.1.3. Ardalan ve Bağlam Bilgisi

Ardalan ve bağlam bilgisi açısından Gazi Mustafa Kemal'in söylemlerine bakıldığında, kadın erkek eşitliğine önem verdiği, çağdaş, eğitilmiş ve her alanda erkeklerle eşit şartlarda yaşayan Türk kadınına öne çıkarmak istemektedir. Aslında bu dönemde başlayan çağdaşlaşma hareketlerine Türk kadınına da katmak isteyen Mustafa Kemal bulunmaktadır.

6. EKONOMİK GELİŞMELER

Mustafa Kemal'in ekonomik politikaları şekillendirme süreci iki önemli dönemden oluşmaktadır. Bu dönemlerden birincisi ulusal ekonomiye geçiş sürecini tanımlayan 1923-1929 yılları arasında Dünya Ekonomik krizinin ortaya çıkmasıyla son bulmuştur. İkinci dönem ise devletçilik ilkesi gereği 1930-1938 yılları dönemini kapsamaktadır. Mustafa Kemal, 17 Şubat 1923 tarihinde toplanan İzmir İktisat Kongresi açılış konuşmasında düşüncesini

şöyle ifade etmiştir: “*Ulusal egemenlik iktisadi egemenlik ile pekiştirilmelidir.*”⁴⁸

Mustafa Kemal, 17 Şubat 1923 tarihli İzmir İktisat Kongresi’ni Açış konuşmasında,

“... *Bir milletin doğrudan doğruya hayatıyla ve yükselişiyle, düşüşüyle alakadar ve münasebettar olan, o milletin iktisadiyatıdır. Tarihin ve tecrübenin tespit ettiği bu hakikat, bizim milli hayatımızda ve milli tarihimizde de tamamen tecelli etmiştir. Hakikaten Türk tarihi incelenirse, bütün yükseliş ve düşüş sebeplerinin bir iktisat meselesinden başka bir şey olmadığı derhal anlaşılır. Efendiler, tarihimizi dolduran bunca muvaffakiyetler, zaferler veyahut mağlubiyetler, yok oluşlar ve felaketler, bunların tamamı, vukua geldikleri devirlerdeki iktisadi ahvalimizle münasebettar ve alakalıdır. Yeni Türkiye’imizi layık olduğu mertebeye ulaştırabilmek için mutlaka iktisadiyatımıza birinci derecede ehemmiyet vermek mecburiyetindeyiz.*”⁴⁹

“*Efendiler, yüksek heyetinizin bugün yapmış olduğu Türkiye İktisat Kongresi çok mühimdir, çok tarihidir. Nasıl ki, Erzurum Kongresi, Sivas Kongresi felaket noktasına gelmiş olan bu milleti kurtarmak hususunda Misak-ı Millinin ve Teşkilatı Esasiye Kanunu’nun ilk temel taşlarını tedarik hususunda etken olmuş, tesirli olmuş, müteşebbis olmuş ve bundan dolayı tarihimizde, milli tarihimizde ve milli hayatımızda en kıymetli ve yüksek hatırayı kazanmış ise, kongreniz dahi milletin ve memleketin hayat ve hakiki kurtuluşunu temine vasıta olacak düsturun temel taşlarını ve esaslarını hazırlayıp ortaya koymak suretiyle, tarihte en büyük namı ve çok kıymetli bir hatırayı kazanacaktır!*”⁵⁰

1 Kasım 1934 tarihli meclis konuşmasında;

“*Arkadaşlar, ülkenin ekonomik kurumunu berkiterek genişletmek, en önde tuttuğumuz işlerdendir. Onun için, sanayi programımızı, durmadan, yürütmekteyiz. Tasarlanan fabrikalardan çoğunun temelleri atılmıştır; hepsinin kurulup işletilmesi için, fence, maliyece gerekenler de bulunmuştur. Ülkenin, en belli eksikliğini giderecek olan*

⁴⁸ Afet İnan, **Devletçilik İlkesi ve TC Birinci Sanayi Planı 1933**, TTK Yayını, Ankara 1972, s. 42.

⁴⁹ **Atatürk’ün Bütün Eserleri**, C XV, s. 139.

⁵⁰ **Atatürk’ün Bütün Eserleri**, C XV, s. 148.

bu fabrikaları, çok geçmeden, kurup işletmek, Hükümetin en önde göreceği işlerden olacaktır. Ticaret bağılıklarımız, karşılıklı, denk anlaşmalar çevresi içindedir. Ekonomik sıkıntının ortaya çıkardığı yeni gidişler içinde, yeni ticaret yöntemlerinin iyilikleri görülmüştür. Ancak, bir yandan da, dış ticaretimizi, yardımcı kurumlarla, doğru bilgilerle kolaylaştırmak yolları araştırılmalıdır. Arkadaşlar, geçen yıl, bütçede alınan tutumlardan, ölçülerden ayrılmayarak yürümeğe özenle çalışılmaktadır. Devlet gelirinin, oranlandığı gibi gerçekleştirileceği çok umulur. Türk parası sağlam değerini tutmaktadır. Hükümet bu siyasaya çok değer vermektedir; bundan böyle de bu siyasadan ayrılmayacaktır.”⁵¹

Bu dönemde, Mustafa Kemal, ekonomik kalkınmayı desteklemek amaçlı milli bankaların kurulması ve ekonominin teşvik edilmesine de büyük önem vermiştir. Cumhuriyet döneminde özel sermaye ile kurulan ilk banka 1924'te *İş Bankası*; 19 Nisan 1925 tarihinde TBMM'de *Sanayii ve Maadin Bankası Kanunu* ile devlete ait sanayi kuruluşlarını işletmek, madenleri işletmek ve işletmecilere kredi desteği sağlamak amacıyla kurulmuştur. 1926 yılında ülkenin yapım işlerine yardımcı olmak ve yetimlerin haklarının korunması için *Emlak ve Eytam Bankası*; 11 Haziran 1930 tarihinde milli sermayeli *Cumhuriyet Merkez Bankası*'nı; 1933 tarihli *Halk Bankası* ve *Halk Sandıkları Kanunu* kapsamında küçük esnafa ve küçük sanayicilere kredi desteği maksadıyla kurulurken 1938 yılında faaliyete geçmiştir. 1927 yılında Teşvik-i Sanayi Kanunu ile sanayi yatırımları teşvik edilmiştir. 1933'de Sümerbank ile kalkınma sağlamak maksadıyla sinai işletme, bir satış mağazası ve iki banka şubesinden oluşmuştur. Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı (1934-1938) uygulanmaya konmuştur.⁵² Mustafa Kemal'in 26 Ağustos 1936 tarihinde *İş Bankası* hakkında;

“İş Bankası kurumu, Cumhuriyet tarihinde ekonomi bakımında başlı başına yer alacaktır. Bu kurum, naçiz bir servetin bile ekonomik hayatta fert menfaatlerine hasrolunmayıp ulus menfaatine hasredilmesinden çıkabilecek olan bütün neticeleri, az bir zamanda ve bahusus yepyeni bir devlet kuruluşunun türlü inkılap güçlükleri içinde alemşümul bir surette fiilen göstermiştir.”⁵³

⁵¹ TBMM Zabıt Ceridesi, C 25, s. 3-4.

⁵² Komisyon, *age.*, s. 321-325.

⁵³ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C II, 324.

Efendiler, bilhassa zirai memleketlerde hiss olunan cihanşümul bir iktisadî buhran vardır. Bu buhran tabiat ile bizim memleketimize de temas etmiş ve ağırlığını hissettirmiştir. Bu sıkıntı karşısında emsalsiz tahribattan dar ve kurak senelerden sonra, vatanımızın gösterdiği hayatîyet ve tahammül ancak Türk milletinin bünyesindeki kudret ve Büyük Millet Meclisinin tedbirlerindeki isabetle izah olunabilir. Muhterem efendiler; maarife vaziyetimiz ve şimdiye kadar sarf ettiğimiz gayretleri bugünkü neticeleri bizi radikal tedbirler alabilecek bir seviyeye getirmiştir. Her istikamette senelerden beri alınan tedbirlere, önümüzdeki sene daha geniş mikyasta ihtiyaç vardır. Gayet tasarruflukârane bir idare tarzı, resmî ve hususî bütün muamelâtımıza hâkim olmak lâzımdır. Bunun içindir ki hükümet bütçeyi mühim tasarruflarla Büyük Meclise takdim etmiştir. Vergilerde müfredatı malûmunuz olan tadilât ve ıslahat hem mükellefi tehvîn etmiş olacak, hem de bilhassa iktisadi kolaylıkları temin eylemiş bulunacaktır. Muamele vergileri üzerindeki tasavvurlar tahsisan bu cümledendir. Cumhuriyet Merkez Bankasının tesisi ve hisse senetlerinin vatandaşlara arzı pek yakındır. Memleketin hem malî, hem iktisadî büyük bir vasıtası olacak olan bu millî müesseseye vatandaşların ciddî alâka göstereceklerine şüphemiz yoktur. Osmanlı borçlarının, memleketin hayat ve inkişafını tehdit etmeyen, adilâne ve amelî bir sureti tesviyeye raptı için, Cumhuriyet Hükümetinin hüsnü niyetle mesai sarf etmesi tabiidir.”⁵⁴

6.1. MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'ÜN SÖYLEMLERİ ÜZERİNDEN EKONOMİK GELİŞMELERİN MAKRO YAPISAL ÇÖZÜMLEMESİ

6.1.1. Tematik Değerlendirme

Gazi Mustafa Kemal, kültür alanında gerçekleştirmek istediği reformların ana noktalarından biri ekonomidir. Gazi Mustafa Kemal, 17 Şubat 1923'te toplanan İzmir İktisat Kongresi'nden itibaren söylemlerinde en önemli konu olarak ekonomiyi göstermiştir. Ekonomik gelişmeleri kendi dönemi içinde iki önemli tarih aralığında ele almaktadır. Birinci dönem 1923- 1929 tarihleri arasında ulusal ekonomiye geçiş dönemini kapsarken; ikinci dönem 1929 Dünya Ekonomik Krizi ardından benimsenen Devletçilik dönemidir. O, ekonomik inkişafın önemini vurgularken tarihten ders alınması gerektiğini, devletlerin yükseliş ve yıkılmasının en önemli sebebi

⁵⁴ TBMM Zabıt Ceridesi, C 22, s. 2-3.

olarak ekonomiyi göstermektedir. Mustafa Kemal, İzmir İktisat Kongresi'nin Türk milli mücadele döneminde atılan adımlar gibi milli kurtuluş vesilesi olduğunu vurgulamıştır Atatürk, 1923 yılından itibaren konulan hedeflere ulaşıldığını, Türk lirasının değerinin koruduğunu, dış ticareti geliştirme noktasında adımlar atılmasını istemektedir. 1923-1938 yılları arasında üretime önem verilmesi, fabrikaların ve milli bankaların açılması da çok önemli yere sahiptir.

6.1.2.Şematik Değerlendirme

Gazi Mustafa Kemal, siyasi başarıların ardından ekonominin geliştirilmesi gerektiğini, siyasi başarılar kadar ekonomi başarıları vurgulamıştır. 1923 yılının ardından on yıllık süreçte önemli ekonomik başarılar imza atmıştır. Burada halk egemenliği ardından çağdaş, dünya ekonomisiyle yarışan bir ekonomik düzen gayreti ve seferberliği içinde olmuştur. 1930'lu yıllardan itibaren devletçilik ilkesi gereği önemli düzenlemeler ve kurumlar hayata geçirilmiştir. Özel teşebbüs devlet eliyle desteklenmesi kanunlarla desteklenmiş, Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı (1934-1938)'nden sonra Devletçilik ilkesine bağlı temel kurum ve kuruluşlarla devam etmesi sağlanmıştır.

6.1.3.Ardalan ve Bağlam Bilgisi

Atatürk iç politikada gerçekleştirdiği kültür sorunları yaklaşımında ekonomi en önemli ve sürekli devam eden gelişmelerden oluşmaktadır. Bu ekonomik gelişmeler, devletin kurumlarıyla, kanunlarıyla desteklediği bir gelişme şekli almıştır. Yurt içi üretim desteklenmiş, ziraat desteklenirken sanayi açılımlarıyla yerli ve milli fabrikalar kurulmuştur.

7. 1923-1938 YILLARI ARASINDA ATATÜRK'ÜN SÖYLEMLERİNDE KÜLTÜR VE İÇ SİYASETİN MİKRO YAPIYA GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ

Gazi Mustafa Kemal'in kültür ve iç siyaseti şekillendirdiği dönemde kullandığı söylemler üzerinden mikro yapısal yapılacak değerlendirmede üç ana başlık bulunmaktadır. Bunlardan birincisi *sentaktik çözümleme*dir. Sentaktik çözümlemede, Gazi Mustafa Kemal'in kullandığı cümlelerin uzun-kısa, basit- karmaşık, aktif ve basit durumları değerlendirilmiştir. İkinci çözümleme yöntemi ise *kelime seçimleridir*. Bu bölümde kelimeler aracılığıyla temel ideoloji ve inançları saptanmaya çalışılmıştır. Hitap ettiği topluluklarda amacını ortaya koymak istediği düşüncüyü nasıl ortaya koyduğu, hitap ettiği topluluğa nasıl baktığı, onların konumunu pasifleştirdiği veya ön plana çıkardığı, saldırgan mı, anlayışlı, merhametli mi

gibi kişilik özelliklerini hangi söylemleriyle ortaya çıkardığı ortaya konulur. Üçüncü ve son çözümleme ise söylemlerin retoriğidir. Burada ikna ediciliği, inandırıcı verilere ve bilgilere bakılmaktadır. Benzetmeler, örnekleme kullanılmış mıdır? sorusu cevaplandırılmıştır.⁵⁵

7.1. Sentaktik Çözümleme: Mustafa Kemal, kültür alanındaki söylemlerinde Türk Dili'nin zenginliğini kullanarak hitabet alanının en güzel örneklerini vermiştir. Bir kültür adamı olarak Mustafa Kemal, görüş ve düşüncelerini açık, net ifade ederek konuya hakimiyetini ortaya koymuştur. Cümlelerinde uyumsuzluk ve anlatım bozukluğu bulunmamaktadır. Mustafa Kemal, Türk kültürü ve Türk kültürünü geliştirmek isteyen bir lider olarak bakış açısını ortaya koyduğu söylemleri günümüz Türkçesine göre ağır ve anlaşılır olması güç görülse de sade ve akıcı bir dille aktarmıştır. Olay, durum ve düşüncelerinde kendi rolü ve sorumluluğunu sergilemek istemiş, sahiplenme kararlılığı da göstermiştir. Onun biz zamiri ile açık ve gizli özne olarak tercih ettiği cümleleri, halkıyla bütünleşmiş bir lider, başarılarını paylaşan bir lider olduğunu ortaya koymaktadır. Biz ifadelerini sahiplenme ve birlik manasında çoğunlukla kullanmaktadır. Ben zamirini ise sorumluluk aldığı ve düşüncelerini açıklarken kullanmaktadır. *Türk* adını sıklıkla kullandığı gibi *Türk milletini yüce* ve *büyük* sıfatlarıyla ve önceki dönemin şartlarına göre *zavallı* sıfatıyla kullanır. Türk kadınının verdiği mücadeleyi takdir eder, fedakar, vefakar sıfatlarıyla kullanır. Cümlelerinde edebi cümleler olmasa da Türk dili hitabet sanatına ilişkin Bilge Kağan'dan sonra en güçlü hatiplerindendir. Düşüncelerinde ısrar eden, karşısındaki insanları hitabetiyle etkileyen bir liderdir. Halkını ise iyi niyetli ve yenilik taraftarı olarak görmekte, yeniliğe inandırmaya çalışmaktadır. Kurallı cümleler kullandığı gibi devrik yapılar da dikkati çekmektedir. Türk milletiyle övünen, gururlanan ve inanan bir liderdir.

7.2. Kelime Seçimleri: Bu söylemlerinde dikkat çeken unsur ise sık sık dönemin dil özelliğinden dolayı Arapça ve Farsça tamlamalara da yer verir. Dini nitelikli söz ve söz gruplarından *inşallah* ifadesini kullanır. Hitabetinde nezaket timsali *müsaade buyurursanız, teşekkür ederim, rica ederim* gibi kibarlık bildiren ifadelerinde I. tekil şahıs zamirini tercih ederek olaylarla ilgili kişisel birtakım analizlerde bulunarak düşüncesini yansıtır. Hitabetinde *gençler, efendiler, arkadaşlar, Ey millet, sevgili kardeşlerim, aziz arkadaşlarım, Büyük Türk Milleti, muhterem arkadaşlar, hanımlar, efendiler*

⁵⁵ Günay, agm., s. 59.

gibi ifadeleri kullanmıştır. Hatta bu seslenmelerinde *efendiler* hitabını, hem kadınlar ve erkekler için kullandığını nezaketle açıklamıştır.

7.3. Söylemlerin Retoriği: Gazi Mustafa Kemal, halkına bilgi veren, tarihten örneklerle toplulukları etkileyen bir liderdir. Anlatımlarında diplomatik dilin yanı sıra seslendiği topluluğun seviyesine göre de hitap etmiştir. Yapacağı reformlarda Türk milletinin desteğini istemekte kadınları ve erkekleri eşit görmektedir. Milletine sevgisini de her fırsatta dile getirerek samimiyetle ifadelerini kullanmaktadır. Karşısındaki kitleleri inandırıcı ve güven verici üslupla hitap etmektedir. Bazen uyarıcı ve tarihten örnekler vererek korku veren, sorunu, durumu ve olayları nedenleriyle ortaya koyan bir liderdir.

8. SONUÇ

Çalışma, Mustafa Kemal'in 1923-1938 yılları arasında kullandığı söylemleri, kültür ve iç siyaset konuları eleştirel söylem analiziyle makro ve mikro yapısal çözümlenmelerle incelendi. Mustafa Kemal'in düşüncelerini, ideolojisini ve reformlarının içeriğini gösteren söylemlerden, Türk milletine inanan, kendini Türk Cumhuriyeti Devletine ve Türk milletine adayan bir lider olduğu görülür.

Gazi Mustafa Kemal, adım adım gerçekleştirdiği kültür problemlerinin çözümünü, dönemsel reform ve uygulamalarıyla gerçekleştirmiştir. Gazi Mustafa Kemal, kültür konusunda geliştirmiş olduğu yol ve reformlarla tek yönlü bakış açısına değil milli olarak çok yönlü bakış açısına sahiptir. Aynı zamanda kültür – medeniyet kavramlar arasındaki anlam kargaşasına son vererek kültürü medeniyetin içinde ele almıştır. Mustafa Kemal, kültürü bir sorun olarak gördü ve milli kültürü, çağdaş ve dünya medeniyet seviyesine getirme ve onları geçme üzerine odaklandı. O, maziperest köhne zihniyetlerle Türk kültürünü geliştirmenin mümkün olmadığını görmüştür. İlk olarak kültür sorununun çözümünü siyasi hayatta, fikir hayatında, ekonomide yapılan uygulama ve reformlarla başarılacağına inanmıştır. Mustafa Kemal, bu anlamlandırmasının ardından kültür alanında yapılan inkılapları bu üç ana alanda toplayarak bütüncül olarak yeniliklere ağırlık vermiştir. Mustafa Kemal, kültür sorununu 1923-1938 yılları arasında harf devrimi, Latin harfleri, dilde sadeleşme, tarih çalışmaları ve millet mekteplerinin açılması noktasında ele almıştır. Türk Kadınına erkeklerle eşit gören, Türk kadınına eğitimi, kamusal alanda görevler alması, siyasi hayata girişini mümkün kılan uygulamalarla, yasalarla ve haklarla desteklemiştir. O, Türk dilinin zenginliğini, hemen öğrenilmesi gerekliliğini bir vatanseverlik vazifesi olarak göstererek halkını motive etmiştir. Türk kadınına ise her hususta kendini yetiştirmesini, her alanda yükselmesi gerektiğini, erkeklerle birlikte eşit sorumluluk yüklediğini belirtmiştir. Yine Mustafa Kemal, kültür sorunlarına çözüm noktasına ekonomik olarak yaklaştı, Türkiye Cumhuriyet Devleti'nin kalkınmayla daha uygar, çağdaş ve medeni hale geleceğine inanmıştır. Mustafa Kemal, Türk milli kültürünü Batı modelinden reformlarla gerçekleştirdiği gibi öz Türk kültürünü de gerçekleştirmeye çalışmıştır.

Gazi Mustafa Kemal, söylemleriyle milletine devletin koruculuğunu, şefkatini ve kucaklayıcılığını göstererek onlara hitap noktasında baba, kardeş veya arkadaş tabirlerini kullanmıştır. Atatürk'ün amacının milli kültür ve bu kültürü geliştirmek ülküsü içinde olduğunu, bu ülkenin pozitif bilimlere

dayanan, sanatsal yönü güçlü ve zihniyet boyutunda olduğu gibi davranış ve maddi boyutta da güçlü nesiller yetiştirmek idealini taşımaktadır. Devrimler noktasında halkını inandıran, heyecanlandıran ve hedef gösteren bir liderdir.

Gazi Mustafa Kemal, kültür alanında yaptığı reformlarla, öncelikle toplum üzerinde hayat görüşünü ortaya koyarak uygun davranışların ve üretimlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Mustafa Kemal, geleneksel ve muhafazakar toplumu dönüştürmek ve değiştirmek amacıyla yüzlerce yurtiçi gezileri düzenleyerek toplantılarda Türk Milletine hitap etmiştir. Bu söylemlerinde Türkçüdür, Türk milliyetçisidir. Türk milletinin zamanlara ve mekanlara hükmetmesi için medeni dünyayla yarış halinde olmasını istemektedir. Türk adını kullanmış ve Türk milletini yetiştirmek için elinden gelen gayreti göstermiştir. Onun kültür reformlarının toplum tarafından kabul edilmesinde sadece TBMM meclislerinde yaptığı konuşmalarla değil, toplum önünde yapılan toplantılar ve sonrasında millet mekteplerinde yapılan çalışmalar etkili olmuştur.

Çalışmada, Gazi Mustafa Kemal'in kültür ve iç siyaseti şekillendirdiği dönemde kullandığı söylemler üzerinden mikro yapısal yapılan değerlendirmede; sentaktik, kelime seçimleri ve söylemlerinin retorikliği dikkate alınmıştır. Bir kültür adamı olarak Mustafa Kemal, görüş ve düşüncelerini açık ve net ifade etmiştir. Türk kültürünü geliştirmek isteyen bir lider olarak, cümleleri günümüz Türkçesine göre ağır ve anlaşılır olması güç görülse de sade ve akıcı bir dil kullanmıştır. Cümlelerinde kendi rolü ve sorumluluğunu sergileyerek inisiyatif almış, sahiplenme kararlılığı da göstermiştir. Kelime seçimlerinde zarif ve kibardır, dönemin dil unsurlarından Arapça ve Farsça tamlamalara yer vermiştir. Mustafa Kemal, söylemlerinde ise uyarıcıdır; olayları ve durumları nedenleriyle ortaya koyan bir liderdir.

KAYNAKÇA

RESMİ YAYINLAR

Ayın Tarihi

Resmi Gazete

Zabıt Ceridesi

KİTAP VE MAKALELER

Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri, C I-IV (1917-1938), TTK, Ankara 1991.

Atatürk'ün Bütün Eserleri, C 1-30, Kaynak Yayınları, İstanbul 2004.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C I-III, TTK, Ankara 2006.

Bayındır Uluskan, Seda, **Atatürk'ün Sosyal ve Kültürel Politikaları**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2010.

Berkes, Niyazi, **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2003.

Dijk, T. Van, "Critical Discourse Analysis", D. Schiffrin, D. Tannen, & E. H. Hamilton (Ed). In the **Handbook of Discourse Analysis** (s. 352-372), Blackwell Publishing, Oxford 2003.

Günay, İbrahim Emre, "Van Dijk'in Eleştirel Söylem Analizi Bağlamında Azerbaycan ve Ermenaistan Arasındaki Savaşa İlişkin Le Monde ve Le Figaro'da Kullanılan Haber Başlık ve Girişlerinin Analizi", **Aksaray İletişim Dergisi**, C 4, S 1, Ocak 2022, s. 46-65.

İnan, Afet, **Devletçilik İlkesi ve TC Birinci Sanayi Planı 1933**, TTK Yayını, Ankara 1972

İnan, Afet, **M. Kemal Atatürk'ten Yazdıklarım**, Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul 1971.

İnan, Afet, **Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazıları**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2000.

Kocatürk, Utkan, **Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2005.

Komisyon, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2004.

Korkmaz, Zeynep, **Atatürk ve Türk Dili- Belgeler**, TDK, Ankara 1992.

Lewis, Bernard, **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, Çev. Metin Kıratlı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1991.

Sungu, İhsan, "Tevhidi Tedrisat", **Belleten II**, S 7/8, s. 397-431.

Toprak, Zafer, **Atatürk-Kurucu Felsefenin Evrimi**, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2020.